

NÁLEZOVÁ ZPRÁVA

RUKOPISNÉ ZLOMKY *BIBLE PERNŠTEJNSKÉ**

Kateřina Voleková (Praha)

Manuscript Fragments of the *Pernstein Bible*

Abstract: The article presents recently found fragments of an Old Czech Biblical manuscript from the 15th century, namely the Bible of Pernstein (Prague, National Library of the CR, shelf mark XVII A 7), representing the third redaction of the Old Czech Bible translation. The twenty strips from eighteen parchment folios contain short passages from various Biblical books and Biblical prologues.

Keywords: Bible – Old Czech – translation – manuscript – fragment

Rukopisné zlomky českých biblí, které v úctyhodném množství uchovává Knihovna Národního muzea,¹ jsou pozůstatkem celých biblí nebo samostatných Starých zákonů, Nových zákonů, žaltářů, evangeliářů či lekcionářů ze 14. a 15. století, které nepřežily běh dějin v celku a dochovaly se jen ve fragmentárním stavu. Mnoho z nich se zachovalo také díky tomu, že pergamenové listy byly druhotně využity například pro vazbu některého starého tisku. Zlomky jsou důkazem existence podstatně většího množství staročeských biblických pramenů, než se dnes nachází v českých i zahraničních archívech, knihovnách a soukromých sbírkách. Pouze ve výjimečných případech se podaří spojit nějaký zlomek staročeského rukopisu s jeho původním celkem: nejznámějším z těchto případů je *Bible hlaholská* z roku 1416, která se dochovala v jednom celém rukopisném svazku a dále v deseti fragmentech z dalších svazků.² Nyní k ní připojujeme další staročeský biblický pramen, z jehož neúplného rukopisu se dochovaly další části v samostatných zlomcích.

Na signatuře I K 132 je v rukopisných sbírkách Knihovny Národního muzea uloženo dvacet fragmentů z jediného, česky psaného rukopisu 15. století.³ Jedná se o ústřížky jednotlivých pergamenových listů a dvojlistů, u nichž velmi kolísá jak velikost (od největšího 33,5 × 17,5 cm k nejmenšímu 6 × 8,5 cm), tak míra poškození: zlomky jsou zašpiněné, poškozené kličem a opadáváním inkoustu. Na některých je text téměř nečitelný, jiné kusy naopak text poměrně dobře zachovávají a umožňují určit blíže jejich obsah. Jedná se

o zlomky české bible, která se svým zněním hlásí k třetí redakci staročeské bible.⁴ Srovnání dvojverší ze závěru knihy proroka Barucha, které se zachovalo na zlomku č. 6, ukazuje jasné textové shody muzejního fragmentu s *Biblí padeřovskou* (1432–1435), nejstarším zástupcem biblí třetí redakce. Oba prameny se shodují v jedinečném překladu *falešni* za latinské *falsi* a v ekvivalentu *vypuštěné k užitkóm* za latinské spojení *emissa ad utilitates*, které ostatní redakce tlumočí do staré češtiny odlišně.

zlomek 6v: /// nežli falešni bohové. Slun<...>e zajisté i měsíc i hvězdy, <...>oněvadž sú stkvělé a vypuštěné k užitkóm, poslúcha///

Vulgáta, Bar 6,58–59: (...) *quam falsi dii. Sol quidem et luna ac sidera, cum sint splendida et emissa ad utilitates, obaudiunt.*

Bible olomoucká (1. redakce), 2. díl, fol. 92rb: (...) *než křivými bohy. Neb slunce a měsíc a hvězdy, poňavadž jsú světélé, vyslány k užitečnosťom, poslušny jsú.*

Bible litoměřická (2. redakce), fol. 315vb: (...) *nežli těmi křivými bohy. Neb slunce a měsíc i také hvězdy, poňavadž jsú světélé, vyslány k užitečnosťom, poslušny.*

Bible padeřovská (3. redakce), fol. 290va: (...) *nežli falešni bohové. Slunce zajisté i měsíc i hvězdy, poňavadž jsú stkvělé a vypuštěné k užitkóm, poslúchají.*

Bible pražská (4. redakce), fol. 405rb: (...) *než lživým bohem (...). Slunce zajisté a měsíc i hvězdy také, poňavadž sú stkvělé a vyslány k požitečnosťom, poslušny sú.*

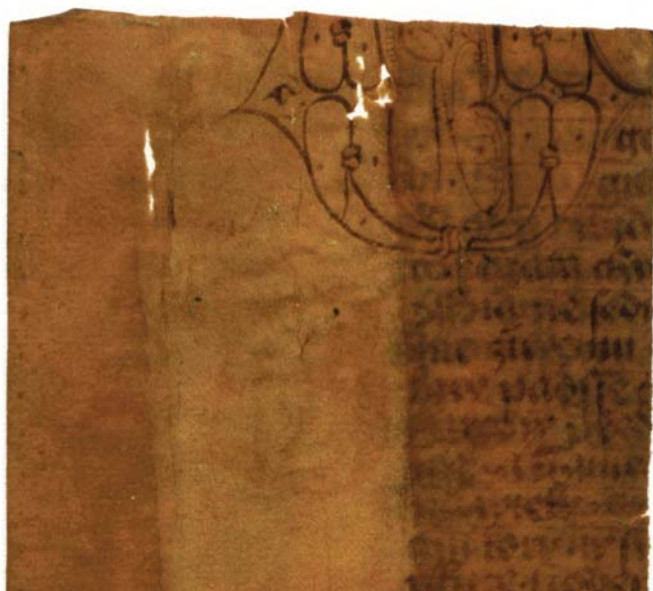
* Příspěvek vznikl s podporou projektu GA ČR č. 15-06405S *Staročeské biblické prology*.

¹ Ve fondech se nachází cca 50 takových položek, nejvíce biblických zlomků leží na signatuře I A c, jednotlivé kusy pak na signaturách I D, I E a I K, srov. BRČÁK et al. 2014; BROM et al. 2016; DRAGOUN 2017.

² Z české biblické památky napsané hlaholicí v Emauzském klášteře se zachoval druhý díl Starého zákona s knihami Par–Tob, Př–Sir, Ps, srov. KYAS 1997, s. 78n. Zlomky i druhý díl *Bible hlaholské* vydala v transliterované podobě Ludmila Pacnerová (PACNEROVÁ 1986; PACNEROVÁ 2010).

³ Srov. DRAGOUN 2017, s. 58, č. 1517.

⁴ Ke třetí redakci srov. KYAS 1997, s. 99nn.

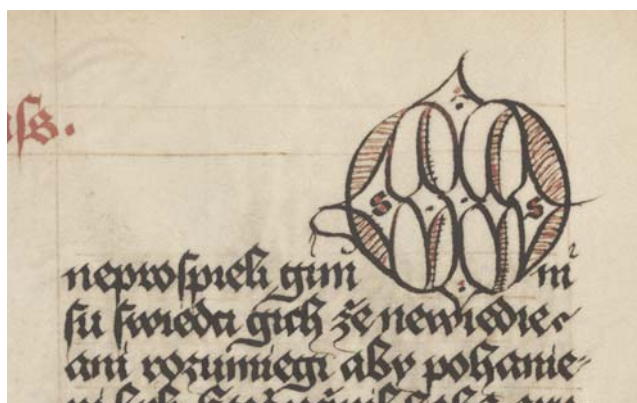

Obr. 1. Kaligrafické písmeno na zlomku 20v, Knihovna Národního muzea, sign. 1 K 132.

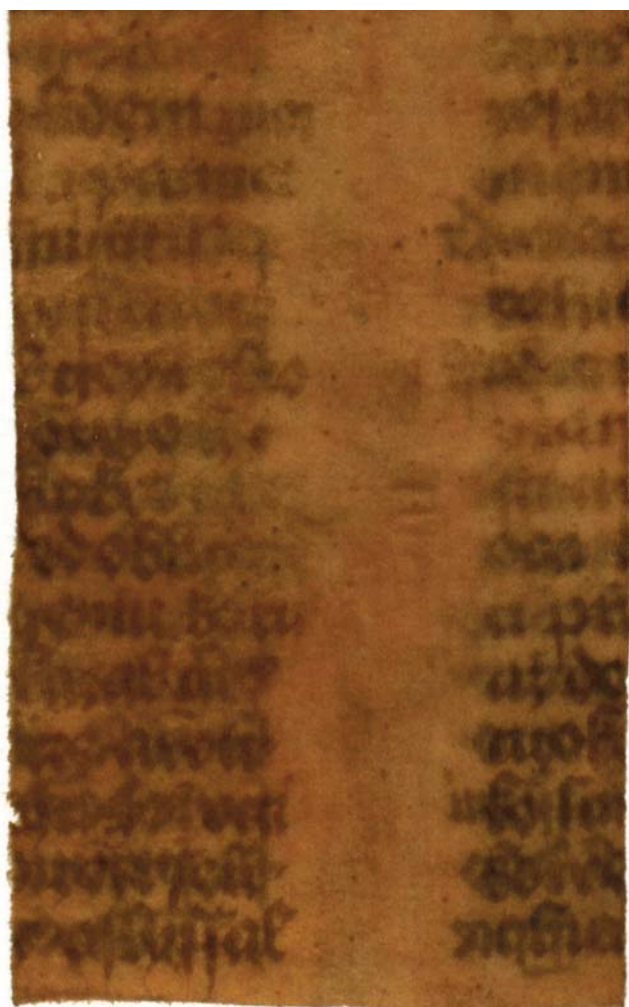
Těchto dvacet pergamenových ústřížků se podařilo spojit s jedním zachovaným rukopisem české bible: zlomky pocházejí z tzv. *Bible pernštejnské*, která je v současnosti uložena v Národní knihovně v Praze (sign. XVII A 7) a která se řadí ke třetí redakci staročeského překladu bible.⁵ Bible je psána na pergameni kaligrafickou bastardou jediným písařem, který ji dokončil roku 1471 (*Tato biblí jest dokonána tu sobotu po svatém Valentínu. A to léta božieho tisícieho čtyřstého sedmdesátého prvnieho, budiž pánu bohu chvála* fol. 345v). Svůj název bible získala podle erbu rodu Pernštejnů na zlaté ořízce. Vazba kodexu je částečně původní, ale značně poškozená stejně jako celý kodex, z něhož vypadla celá první složka a některé jednotlivé listy z dalších složek. Rukopis je navíc porušen vyřezáním skoro všech velkých iniciál. Z několika listů byly vyříznuty části výzdoby, většina listů se začátky biblických knih však chybí úplně.⁶

Zlomky odpovídají *Bibli pernštejnské* po materiální i obsahové stránce: jako psací látka je použit pergamen, písmem je kaligrafická bastarda (obr. 1 a 2), zápis je proveden ve dvou sloupcích v zrcadle cca 26,5 × 17,5 cm s 42 řádkami na stránce, na listech se vyskytují živá záhlaví a na koncích složek jsou reklamanty, text je psán kombinací spřežkového a diakritického pravopisu apod.

Co se týče obsahové stránky, dvacet ústřížků je pozůstatkem z celkem osmnácti folií. Prvních pět muzejních zlomků tří listů a jednoho dvojlistu pochází z první ztracené složky biblického rukopisu. Obsahují úryvky ze starozákonní knihy Širachovec, kterou druhý díl *Bible pernštejnské* začínal.

Obr. 2. Kaligrafické písmeno v *Bibli pernštejnské*, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 7, fol. 26v.

Obr. 3. Spodní část zlomku 4v, Knihovna Národního muzea, sign. 1 K 132.

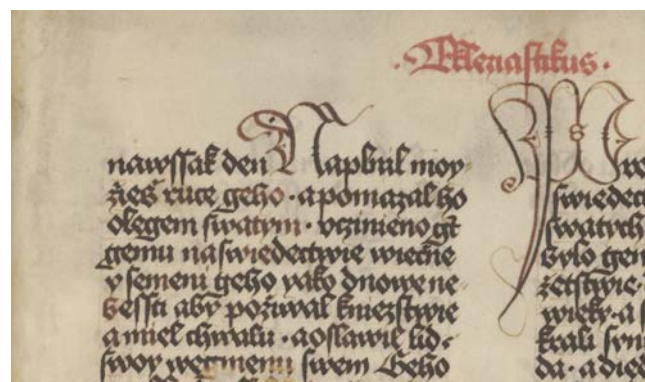
⁵ Srov. TRUHLÁŘ 1907, s. 4, č. 7; URBÁNKOVÁ 1957, s. 21, č. 76; KYAS 1997, s. 107, 110.

⁶ Podrobný popis rukopisu *Bible pernštejnské* viz *Bible Pernštejnská* in: *Manuscriptorium – Digital Library of Written Cultural Heritage* [online]. Národní knihovna České republiky. [cit. 12. 1. 2018]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NKCR_XVII_A_7__1NUHGSC-cs#search. Podobně porušená je i *Bible talmberská*, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 28, další pramen třetí redakce z druhé poloviny 15. století. Pergamenový kodex je však o něco větší než *Bible pernštejnská*, písař používá diakritická znaménka důsledněji a jeho bastarda je bez kaligrafických prvků. V *Bibli talmberské* chybějí jiná folia než v *Bibli pernštejnské* a biblický text z muzejních zlomků je v ní doložen, např. Bar 6,58–59: (...) nežli falešní bohové. (...) Slunce zajisté i měsíc i hvězdy, poněvadž jsou světlé a vypuštěné k užitkóm, poslušchají fol. 264ra. Srov. *Bible Talmberská* in: *Manuscriptorium – Digital Library of Written Cultural Heritage* [online]. Národní knihovna České republiky. [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NKCR_XVII_A_28__ODPZWY3-cs

Obr. 4. Zlomek 5v, Knihovna Národního muzea, sign. 1 K 132.

Přímým důkazem spojitosti muzejních zlomků s klementinskou biblí jsou zlomky č. 4 a 5, které pocházejí z posledního listu chybějící složky (obr. 3 a 4). Čitelná je na obou fragmentech pouze strana verso. Na větším zlomku č. 4 se nachází prostřední část folia s konci řádků levého sloupce a začátky pravého sloupce a na menším zlomku č. 5 se dochovaly jen konce pěti

Obr. 5. Horní část folia 1r Bible pernštejské, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 7.

posledních řádků pravého sloupce. Přesto z nich lze na základě Bible padeřovské rekonstruovat 16. verš a první část 17. verše 45. kapitoly Sirachovce. Tento text pak přímo navazuje na druhou část 17. verše na prvním foliu Bible pernštejské. Dole na zlomku 5v se navíc nachází reklamant *na však den*, tj. pomůcka s prvními slovy následující složky, která napomáhala tomu, aby jednotlivé složky byly za sebou při vazbě správně seřazeny. Reklamant se do písmene shoduje s prvními slovy uvedenými na foliu 1r Bible pernštejské (obr. 5).

Vulgáta: [Sir 45,16] *Non est indutus illa alienigena aliquis, sed tantum filii ipsius soli, et nepotes eius per omne tempus.* [Sir 45,17] *Sacrificia ipsius consumpta sunt igne quotidie.* [Sir 45,18] *Complevit Moyses manus eius, et unxit illum oleo sancto.*

Bible padeřovská, fol. 247ra: *Neobláčil se jest cizokrajinný někto, ale toliko synové jeho sami a vnukové jeho. Přes vešken čas oběti jeho páleny jsú ohněm na však den. Naplnil jest Mojžieš ruce jeho a pomazal ho olejem svatým.*

zlomek 4r: /// (...) cizok<...> ko syn<...> <...>kové <...> obě///

zlomek 5r: /// se jest <...>e toli<...> vnu<...> čas <...>hněm (na však den) ///

rekonstrukce 16. a 17. verše ze zlomků 4r a 5r: <Neobláčil> se jest cizok<rajinný někto, al>e toliko syn<ové jeho sami a> vnukové <jeho. Přes vešken> čas obě<ti jeho páleny jsú o>hněm (na však den).

začátek Bible pernštejské, fol. 1ra: *na však den. Naplnil Mojžieš ruce jeho a pomazal ho olejem svatým.*

Dalších patnáct zlomků jsou zbytky třinácti listů, které byly kvůli výzdobě z rukopisu vyřezány (dva listy po ff. 81 a 336; jeden list po ff. 135, 137, 146, 152, 153, 190, 300), nebo vypadly ze složky (dva listy po fol. 339). Obsahují především úryvky z konců nebo začátků biblických knih a nezářídka také biblické prology.⁷ Na zlomcích jsou dochovaly části Barucha, Ezechiela a jeho předmluvy, Joela a jeho dvou předmluv, Amose a jeho předmluvy, Sofoniáše a jeho dvou předmluv, Zachariáše, Malachiáše a jeho dvou předmluv, První knihy Makabejské, Matouše a jeho dvou předmluv, Prvního listu Tesalonickým, Druhého listu Tesalonickým, Jakubova listu, Prvního listu Petrova a Zjevení sv. Jana a jeho

⁷ Jedná se o nepůvodní předmluvy, které ve středověké Vulgátě pravidelně uvozovaly biblické knihy, srov. KREISINGEROVÁ – PEČÍRKOVÁ 2012, s. 134–150.

dvou předmluv. Některé úseky jsou velmi kusé nebo téměř nečitelné, přesto jsou fragmenty *Bible perňštejské* cenné. Jsou na nich zachyceny části textu z celkem dvanácti předmluv. Tři předmluvy, které nejsou v klementinském rukopise celé, jsou doplněny nově díky muzejním zlomkům. Ostatních devět předmluv ze zlomků není v poškozeném rukopise zachyceno vůbec, a tak na základě zlomků můžeme blíže rekonstruovat obsah původního pramene. Některé z dochovaných předmluv jsou ve staročeských biblických rukopisech vzácné jako například třetí předmluva k proroku Amosovi s incipitem *Tento Amos prorok*, která je překladem latinského prologu *Hic Amos propheta*.⁸ Její začátek se nachází v *Bibli perňštejské (Tento Amos prorok nebyl jest otec Izaiáše proroka, kterakž* /// fol. 137vb) a pokračování, i když bez závěru předmluvy, je zachováno na zlomku 10r (*koli i onen prorokem byl ... × ... pastýřův byl jest* ///). V celosti je předmluva *Tento Amos prorok* doložena již jen v *Bibli moskevské (Tento Amos prorok ... × ... umřel jest a pochován s svými otcí*. fol. 533va–533vb).

Osud vícedílné bible rodu Perňštejnů byl tedy velmi pohnutý – nejenže se z ní dochoval pouze druhý díl, ale navíc v dosti poničeném stavu. Některé z vypadlých listů byly zřejmě použity při vazbě jiných knih, na zlomku č. 1 je totiž nezřetelný otisk latinského názvu a signatury neznámé knihy. Anonymní vandal pak vyřezal z rukopisu téměř všechnu iluminovanou výzdobu. Zbytky některých folií po vyřezaných iniciálách se pak znovu sešly s některými vypadlými a druhotně použitými folií v rukopisné sbírce Knihovny Národního muzea a díky nedávné katalogizaci fondů se jim dostalo zasloužené pozornosti. Snad i v budoucnu se podobně podaří spojit některé ze zlomků staročeských památek s jejich původními nosiči.

Určení a obsah jednotlivých muzejních zlomků *Bible perňštejské*

Zlomok 1 = část listu z chybějící první složky před fol. 1: **Sirachovec**.

/// <...>rušil <...> buoh a <...>děti ... × ... než <...>viedaj slo <...> starších n <...> ///

Sir 10,17–11,8. Zlomok o rozměrech 24,5 × 12 cm, jeden sloupec a část druhého sloupce o šířce 3 cm s 34 řádky, části textu téměř nečitelné.

Zlomok 2 = část dvojlistu z chybějící první složky před fol. 1: **Sirachovec**.

/// jako lest činí nájemníku ... × ... nerod' za <...> jest obrá <...> <...>eprospě <...> ///

Sir 34,27–35,11; 36,14–37,12; 38,10–23. Zlomok o rozměrech 33,5 × 17,5 cm, jeden sloupec a část druhého sloupce o šířce 2,5 cm s 42 řádky, text částečně čitelný.

Zlomok 3 = část listu z chybějící první složky před fol. 1: **Sirachovec**.

///vy páně plné jest dielo ... × ... krása nebeská, sláva hvězd, svět o///

Sir 42,16–20; 43,4–10. Zlomok o rozměrech 13,5 × 9 cm, část jednoho sloupce o šířce 0,5 cm a druhý sloupec s 14 řádky, text souvisle čitelný.

Zlomok 4 a 5 = části posledního listu z chybějící první složky před fol. 1: **Sirachovec**.

/// <...> Abrahama <...>nánie všech ... × <...> se jest <...>e toli <...> vnu <...> čas <...>hněm (na však den) ///

Sir 44,24–45,17. Zlomok 4 o rozměrech 15,5 × 6 cm, část jednoho sloupce o šířce 2,5 cm a část druhého sloupce o šířce 1,5 cm s 26 řádky, text částečně čitelný. Zlomok 5 o rozměrech 11,5 × 5 cm, část jednoho sloupce o šířce 1 cm s 5 řádky, text souvisle čitelný.

Zlomok 6 = část prvního chybějícího listu po fol. 81: **Baruch**.
/// ani leč kto postaví ho ... × ... vypuštěné k užítokm poslúcha///

Bar 6,26; 6,58–59. Zlomok o rozměrech 6 × 8,5 cm, část jednoho sloupce o šířce 7 cm s 4 řádky, text souvisle čitelný.

Zlomok 7 a 8 = části druhého chybějícího listu po fol. 81: **Baruch, předmluva na Ezechiela, Ezechiel**.

/// tmách podobni sú bohové ... × ... ukázalo se jest kolo jedno na zemi po///

Bar 6,70–72. Srov. STEGMÜLLER 1981, s. 272, č. 492. Ez 1,1–8; 1,11–15. Zlomok 7 o rozměrech 14,5 × 9 cm, jeden sloupec s 18 řádky, text částečně čitelný. Zlomok 8 o rozměrech 20,5 × 9,5 cm, jeden sloupec s 28 řádky, text souvisle čitelný.

Zlomok 9 = část listu po fol. 135: **První a druhá předmluva na Joela, Joel**.

/// králův za kterých ... × ... oltáře <...> v pytli <...> ///

Srov. STEGMÜLLER 1981, s. 274, č. 508 a 511. Jl 1,5–13. Zlomok o rozměrech 20 × 9 cm, jeden sloupec s 34 řádky, text částečně čitelný.

Zlomok 10 = část listu po fol. 137: **Předmluva na Amose, Amos**.

///koli i onen prorokem byl ... × ... podle všelikého oltáře a víno ///

Srov. STEGMÜLLER 1981, s. 274, č. 513. Am 2,3–8. Zlomok o rozměrech 19 × 9 cm, jeden sloupec s 25 řádky, text částečně čitelný.

Zlomok 11 = část listu po fol. 146: **První a druhá předmluva na Sofoniáše, Sofoniáš**.

/// srdce mé ani zveličeny oči ... × ... a hromady solné ///

Srov. STEGMÜLLER 1981, s. 277, č. 534 a s. 276, č. 532. So 2,1–9. Zlomok o rozměrech 23,5 × 10 cm, jeden sloupec s 34 řádky, text souvisle čitelný.

Zlomok 12 = část listu po fol. 152: **Zachariáš. První a druhá předmluva na Malachiáše**.

///a nebude kupec v do <...> páně zástupův viece v ten den. uoh skrze Mojžiše ... × ... jménu mému obět čistá <...> ///

Zach 14,21. Srov. STEGMÜLLER 1981, s. 278, č. 543 a 544. Zlomok o rozměrech 24 × 8,5 cm, jeden sloupec s 39 řádky, text částečně čitelný.

Zlomok 13 = část listu po fol. 153: **Malachiáš, První knihy Makabejské**.

/// Co sme mluvili proti tobě? Řekli ste ... × ... oltář zlatý <...> stuol ob <...> ///

Mal 3,14–4,1; 1 Mach 1,16–23. Zlomok o rozměrech 17,5 × 11 cm, jeden sloupec s 29 řádky, text částečně čitelný.

Zlomok 14 a 15 = části listu po fol. 190: **První a druhá předmluva na Matouše, Evangelium sv. Matouše**.

/// nesmlčeti. <M>atúš když prvě kázal bieše ... × ... Neb sme viděli hvěz///

⁸ STEGMÜLLER 1981, s. 274, č. 513. KREISINGEROVÁ – PEČÍRKOVÁ 2012 tuto předmluvu nezachycují.

Srov. STEGMÜLLER 1981, s. 283, č. 590, 591 a 589. Mt 1,18–2,2. Zlomek 14 o rozměrech 10,5 × 11,5 cm, jeden sloupec s 17 řádky, text částečně čitelný. Zlomek 15 o rozměrech 10 × 11,5 cm, jeden sloupec s 17 řádky, text souvisle čitelný.

Zlomek 16 = část listu po fol. 300: **První a Druhý list Tesaloničtým.**

/// z vás zlým za zlé nižádn<...> ... × ... <...> udem kupčiti pošle jim buoh ///

1 Th 5,15–23; 2 Th 2,7–11. Zlomek o rozměrech 10 × 10 cm, jeden sloupec s 17 řádky, text částečně čitelný.

Zlomek 17 = část prvního chybějícího listu po fol. 336: **List Jakubův.**

///ste vešken zákon zachov<...> ... × ... <...> udem kupčiti a zisk učiníme ///

Ja 2,10–23; 4,1–13. Zlomek o rozměrech 30 × 9 cm, jeden celý sloupec s 42 řádky, text částečně čitelný.

Zlomek 18 = část druhého chybějícího listu po fol. 336: **První list Petrův.**

/// úhelný, drahý, a ktož ... × ... <...> jkování sůce, trpíte <...> bře činiece trpe ///

1 P 2,6–9; 2,16–20. Zlomek o rozměrech 8 × 9 cm, část jednoho sloupce o šířce 5,5 cm s 14 řádky, text částečně čitelný.

Zlomek 19 = část listu po fol. 339: **První a druhá předmluva na Zjevení sv. Jana.**

/// rozumitedlno<...>. Všickni, kteřížto chtie milo<...> ... × ... bude zamúcenie, že by mohlo býti ///

Srov. STEGMÜLLER 1981, s. 305, č. 829 a s. 306, č. 839. Zlomek o rozměrech 6,5 × 15,5 cm, část jednoho sloupce o šířce 1 cm a druhý sloupec s 5 řádky, text částečně čitelný.

Zlomek 20 = část listu po fol. 339: **Zjevení sv. Jana.**

/// sem slyšal jako ... × ... a hla<...> sedm ... × ... an káže veli ///

Ap 4,1–5; 4,8–5,2. Zlomek 20 o rozměrech 16 × 10 cm, část jednoho sloupce o šířce 4 cm s 24 řádky, text částečně čitelný.

Prameny:

Bible litoměřická, rukopis neznámý, dříve Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Biskupské sbírky Litoměřice, sign. BIF 2. Čítováno podle fotokopii uložených v oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

Bible moskevská, Gosudarstvennyj ruskij muzej (Moskva, Rusko), sbírka Chludova 130d.

Bible olomoucká, Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M III 1/I–II.

Bible padeřovská, Österreichische Nationalbibliothek (Viedeň, Rakousko), sign. Cod. 1175.

Bible pernštejnská, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 7.

Bible pražská, Praha: [Tiskař Pražské bible], 1488. Knihopis č. INC013.

Bible talberská, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 28.

Zlomky *Bible pernštejnské*, Národní muzeum, Knihovna Národního muzea, sign. 1 K 132.

Literatura:

BRČÁK et al. 2014: BRČÁK, Marek et al. *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Signatura 1 A*. Praha: Národní muzeum, Scriptorium, 2014.

BROM et al. 2016: BROM, Vlastimil et al. *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Signatury 1 D, 1 E a 1 G*. Praha: Národní muzeum, Scriptorium, 2016.

DRAGOUN 2017: DRAGOUN, Michal. *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Signatura 1 K. Dodatky ke sbírkám Adolfa Patery a Čeňka Zibrta*. Praha: Národní muzeum, Scriptorium, 2017.

KREISINGEROVÁ – PEČÍRKOVÁ 2012: KREISINGEROVÁ, Hana – PEČÍRKOVÁ, Jaroslava. *Biblické prology ve staročeských biblích*. In: NEJEDLÝ, Petr – VAJDLOVÁ, Miloslava (edd.). *Cesty slov*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2012, s. 134–150.

KYAS 1997: KYAS, Vladimír. *Česká bible v dějinách národního písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1997.

PACNEROVÁ 1986: PACNEROVÁ, Ludmila (ed.). *Staročeské hlaholské zlomky (kritické vydání)*. Praha: Academia, 1986.

PACNEROVÁ 2010: PACNEROVÁ, Ludmila (ed.). *Česká bible Hlaholská (bible Vyšebrodská)*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, Euroslavica, 2010.

STEGMÜLLER 1981: STEGMÜLLER, Fredericus (ed.). *Repertorium Biblicum Medii Aevi. Tomus I. Initia Biblica. Apocrypha. Prologi*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1981.

TRUHLÁŘ 1906: TRUHLÁŘ, Josef. *Katalog českých rukopisů c. k. veřejné a universitní knihovny pražské*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

URBÁNKOVÁ 1957: URBÁNKOVÁ, Emma. *Rukopisy a vzácné tisky pražské Universitní knihovny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957.

Elektronické zdroje:

Manuscriptorium – Digital Library of Written Cultural Heritage [online]. Národní knihovna České republiky. [cit. 11. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.manuscriptorium.com>

Mgr. Kateřina Voleková, Ph.D.

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

oddělení vývoje jazyka

Valentinská 1, 116 46 Praha 1

volekova@ujc.cas.cz